

“Tak, elskede Kierkegaard, for Din Ironi!”

Kierkegaards entré i Corsaren 1841

Tonny Aagaard Olesen

Der findes fra efteråret 1841 i *Corsaren* en opsats om Søren Kierkegaards magisterafhandling, *Om Begrebet Ironi*. Denne litterære anmeldelse, hvis man kan puste den op til en sådan betegnelse, påkalder sig opmærksomhed for andet end den umiddelbare underholdningsværdi. Den vidner om tidskriftspressens første favntag med Kierkegaards værker. Den række af anmeldelser, som i samtiden blev Kierkegaards *opus* til del, tager her sin begyndelse. Her indledes også, hvad man kunne kalde Kierkegaards engagement i *Corsaren*, eller *Corsarens* engagement i Kierkegaard, altså denne gensidige opmærksomhed, som fire år senere kulminerede i det famøse sammenstød, den såkaldte *Corsar*-affære, der fik dybtvirkende konsekvenser for alle involverede.

Nærværende præsentation falder i tre afsnit: I det første afsnit oprides en historisk *optakt*, som kan understøtte læsningen af den nævnte *Corsar*-artikel fra 1841. I det andet afsnit bringes artiklen i sin helhed. Endelig består det tredje afsnit af nogle analyserende *eftertanker*.

I. Optakt

Den 3. juni 1841 indleverede Kierkegaard *Om Begrebet Ironi* til bedømmelse ved det filosofiske fakultet på Københavns Universitet. I tiden herefter vurderede universitetets professorer, hvorvidt afhandlingen var værdig til den akademiske grad. De var imponeret over den videnskabelige præstation, men de følte sig også provokeret af Kierkegaards stil. De talte i votum om “en lavere Stilart”, om en “selvbehagelig Jagen efter det Piquante og Vittige”, om det “reentud Plat-Smagløse”. De ville gerne befries for de mange “Udskeielser i den sarkastiske og railerende Stilart”, for visse udvækster “der endog paa nogle Steder (...) svulme op til virkelige Gevæx-

ter”.¹ Denne påtale, som først blev offentliggjort 100 år senere,² hjælper os i dag til at se, hvor opsigtsvækkende Kierkegaards sprog dengang tog sig ud.

Kierkegaard havde bedt om, at hans afhandling lå færdig fra trykkeriet i så god tid, at han “uden Forhastelse”³ kunne disputere inden det ny semester gik i gang, dvs. inden den 1. oktober. Forklaringen på denne bøn er vel den, at Kierkegaard allerede havde planlagt sin udenlandsrejse til Berlin for at høre mesterfilosoffen Schelling.⁴ Nu gik alt som ønsket. Den 16. september var *Om Begrebet Ironi* forvandlet til en bog, og den 29. september fandt selve forsvaret sted. I løbet af syv timer, hvoraf de to var afsat til en mid-dagspause, kunne et “usædvanligt talrigt Auditorium”⁵ underholde sig med latinske indlæg fra den ‘ordinære’ eller ‘ordentlige’ opponent (F.C. Sibbern), fra de syv opponenter *ex auditorio* (F.C. Petersen, J.L. Heiberg, P.C. Kierkegaard, Fr. Beck, F.P.J. Dahl, H.J. Thue og C.F. Christens)⁶ samt ikke mindst fra Kierkegaard selv. Desværre kan vi kun gisne om hvad, der blev sagt under forsvaret.⁷ En egentlig anmeldelse af bogen dukkede først op ni måneder senere, i sommeren 1842.⁸ Men så var der altså denne her *Corsar*-artikel.

Corsaren var et satirisk ugeblad, som blev grundlagt i oktober 1840. De første år stod den unge Meir Goldschmidt (1819–87) ved styrepinden – indtil oktober 1846, hvor han stærkt påvirket af affæren med Kierkegaard solgte det succesfulde ugeblad for at rejse til udlandet. Alle blade på denne tid var underlagt censur. Hvert nummer af *Corsaren* blev færdiggjort onsdag eftermiddag og samme aften blev de første to eksemplarer bragt hen til censor, politiembedsmanden Chr. Reiersen (1792–1876). Han gav torsdag eftermiddag besked, om bladet kunne trykkes eller om nogle artikler måtte udgå før udgivelsen, der fandt sted fredag eftermiddag. I de seks år, Goldschmidt stod for bladet, skete 43 beslaglæggelser, hvilket svarer til hver ottende udgivelse.⁹ *Corsaren* gik altså langt i sin satire, hvilket naturligvis solgte godt.

Selvom Goldschmidt var bladets egentlige redaktør, foregik hans virke i det skjulte. På grund af censuren betalte han forskellige personer for at lade deres navn figurere som redaktør. I begyndelsen var det ofte ganske ob-skure personager, men fra maj 1841 optræder N.P. Morthensen (1817–60) på titelbladet som “Ansvarshavende Redacteur, Udgiver og Forelægger”. Han var af bladets stråredaktører den første ‘seriøse’, idet han dog var student. Han holdt indtil august 1842, hvor han blev idømt fire års censur.¹⁰ Goldschmidts virke var således anonymt, og anonyme eller pseudonyme var også de bidrag, man gennem byens større boghandlere kunne indlevere til bladet.

I det første nummer af *Corsaren*, der udkom den 8. oktober 1840, findes bladets program-artikel. Bladet ville levere “alvorlige politiske Afhandlinger og dybtgaaende Recensioner”, hvilket sidste uddybes derhen, at det var bladets hensigt “at hævde og værne om Literaturens Reenhed og Værdighed”. Derudover skulle bladet indeholde et lettere, underholdende stof såsom “smaae originale Fortællinger eller gode Oversættelser (...) samt under Rubriken ‘Charivari’ smaae Bemærkninger over de Gjenstande, som paa den Tid beskjæftige den almene Opmærksomhed”. Endelig var det planen, at disse Charivari-artikler skulle ledsages af karikaturtegninger, hvilket også efterhånden – som enhver Kierkegaard-læser ved – blev realiseret.

Samme dag, som Kierkegaards forsvar fandt sted, altså onsdag den 29. september, var der *deadline* for næste nummer af *Corsaren*, som følgelig udkom fredag den 1. oktober. Alene af denne grund finder man hverken forsvaret eller disputatsen omtalt, om end man finder en allusion til undertitlens ‘med stadigt Hensyn til’ under en rubrik med fingerede prisopgaver. Dette nummer 48 af *Corsaren* indeholder i øvrigt den redaktionelle erklæring, som Goldschmidt ofte vender tilbage til i sine erindringer.¹¹ Folk forlangte – også Kierkegaard – at *Corsaren* “altid skal være ‘morsomt’”, mens de alvorlige artikler ikke hørte hjemme i bladet. Herimod krævede Goldschmidt bladets ret og frihed til udtrykke ærbødighed: “Man give os *Frihed* og det tørre Brød, og vi give til Gjengjæld ‘Corsaren og den Champagne, den undertiden skjænker’”.

Med nummer 49 fra den 8. oktober kunne *Corsaren* fejre ét års fødselsdag. I en indledende ‘Charivari’-artikel fremvises det stolte program for festdagen, som redaktionen havde planlagt. Og her er det så, Kierkegaard gør sin entré i *Corsaren*, idet han tegner sig for en stor del af eftermiddagens underholdning. Man læser:

“Kl. 3 holdes i Forsamlingshuset en stor Universitets-Disputats. For at den kan blive saa kort som mulig, omhandler den ‘Ironien hos Kierkegaard.’ Der udnævnes en Respondens, to ordentlige og een uordentlig Opponent. Disputatsen er skreven for en Flaske Champagne, og, som Beviis for, at Forfatteren, her som ved alle Disputatser, skal have Belønningen, enten han feirer i Disputatsen eller ikke, har han drukket den i Forveien.”

Denne vittige bekendtgørelse er naturligvis fingeret. Den forudsætter på intet punkt, at forfatteren har været tilstede ved det egentlige forsvar. Man må vel formode, at den, der var nærmest til at arrangere *Corsarens* fødselsdagsfest, var Goldschmidt, og at det følgelig var ham, der har forfattet be-

kendtgørelsen. Da forsvaret, som vi ovenfor har set, fandt sted samme dag, som Goldschmidt afsluttede nummer 48, kunne han vel ikke have været tilstede. Dertil kommer, hvilket vi skal vende tilbage til, at Goldschmidt i sine erindringer fortæller, at han på dette tidspunkt ikke har *set* Kierkegaard, siden de ved en lejlighed for år tilbage stødte på hinanden. Et andet spor, som peger på Goldschmidt, er, at der nu gavmildt skænkes af den Champagne, som netop blev lovet i nummer 48!

Når muligheden af en anden forfatter overhovedet skal antydes, beror det på de ligheder, der forekommer mellem denne lille bekendtgørelse og den senere anmeldelse i nummer 51. Den førstes tale om en "Universitets-Disputats" og om forholdet "her som ved alle Disputatser" genfinder man i den senere, ligesom også antydningen af, at Kierkegaard var beruset. Endvidere den førstes fokusering på "Ironien hos Kierkegaard", som akkurat er temaet for den senere. Sagen er imidlertid den, som vi snart skal se, at Goldschmidt selv fralægger sig ansvaret for den senere artikel i nummer 51.

Fire dage senere, nemlig tirsdag den 12. oktober, hævdede Kierkegaard sin forlovelse med Regine Olsen.¹² Hvis SK havde planlagt sin udenlandsrejse til Berlin for at høre Schelling, ja faktisk havde planer om at blive i udlandet i 1½ år,¹³ så er det klart, at bruddet ikke skete spontant. Tværtimod sker det bekvemt midt mellem disputatsforsvaret og den snarlige afrejse. Et sådant brud vakte opsigt i samtiden, og mange opfattede det som skandaløst.¹⁴ Hvornår bruddet er kommet til offentlighedens kendskab, er blevet bysnak,¹⁵ vides ikke, men der er formentlig ikke gået lang tid. Når denne forlovelseshistorie må omtales her, skyldes det, som vi snart skal se, at man ved et nærmere eftersyn finder et vink til denne begivenhed i *Corsarens* anmeldelse af disputatsen. For at give rygtet tid til at sprede sig kan man springe over det næste nummer af *Corsaren*, som udkom den 15. oktober, og som intet indeholder af interesse.

Da er vi fremme ved nummer 51 med den famøse anmeldelse. Dette nummer blev afsluttet onsdag den 20. oktober, hvilket ville give rygtet om forlovelsesbruddet omkring en uge til at nå frem til forfatteren. Dette forekommer plausibelt. Inden man læser anmeldelsen, som altså udkom den 22. oktober, og inden vi derefter går nærmere ind på indholdet af den, må vi lige afslutte den historiske kronologi.

Sagen er den, at Kierkegaard ikke kan have haft megen tid til at nyde anmeldelsen, hvis han da overhovedet har læst den. For lige så sikkert det er, at anmeldelsen udkom fredag eftermiddag, ligeså sikkert er det, at mandag formiddag den 25. oktober blev Kierkegaard fulgt til det preussiske postskib "Königin Elisabeth" af sin bror, Peter Christian, og vennen, Emil

Boesen.¹⁶ Og han vendte ikke tilbage til København før marts næste år.

II. Corsarens tak-adresse

Teksten, som blev trykt i *Corsaren*, 1841, nr. 51, den 22. oktober, sp. 7-8,¹⁷ indeholder en mængde sidetal, der henviser til førstetrykket af *Om Begrebet Ironi*; disse sidetal findes anført i SKS-udgaven, hvor man også finder eventuelle dunkelheder forklaret i kommentarbindet.

‘*Om Begrebet Ironi med stadigt Hensyn til Socrates.*
af S. Kierkegaard. Philipsens Forlag.

At vi vare tilstede ved Hr. Kierkegaards Ironi-Disputats (baade Disputats over Ironi og, ligesom alle andre Universitets-Desputatser, Ironi over Universitetet), og hvilken Nydelse vi havde ved vor Nærværelse, have vi allerede i et foregaaende Nr. kortelig søgt at antyde. Efter nu at have gennemlæst selve Afhandlingen, ville vi forsøge at lette vort Hjerter for den næsten overstrømmende Taknemlighed, som derved er paakommen os, ved en Tak-Adresse til Hr. Kierkegaard, i hvilken vi, for endydermere at hædre ham, bibeholde hans egne Vendinger og Talemaader, og saaledes virke til Priis og Berømmelse baade for ham og for os selv. – Altså:

Tak, elskede Kierkegaard, for Din Ironi! – Du er ikke fremtraadt *ad modum* Peder Erik Madsen med hvide Handsker paa (Pag. 264), nei! Du har overgaaet vore dristigste Forventninger. Thi medens Mængdens Undersøgelser ende og begynde i et stagneret Gadekjær (P.12) medens den for-kierkegaardske Verdens lærde Grædekoner (P.175) famlede som Blindebukke efter Ideen (P. 47) og de taarerige Menneskevenner opfyldte Aarhundreder med deres Tuden og Sukken (175), medens de efter Xenophons Mellemhverandre (P. 189), hvis Udviklinger ere ganske i samme Smag som vort ‘Folkeblads’ Grundigheder eller en naturbeundrende Seminarists himmelske Degneskrig (P. 15) – fremstillede Socrates som en godmodig, snarrig Patron, der mener det saa inderlig godt med hele Verden, naar den blot vil høre paa hans Slaabrokspassiar – en skikkelig Spidsborger (P. 11), der bevæger sig i Empiriens nedenoms slette Uendelighed (P. 19), en geskjæftig Probenreuter fra en Maadelighedspropaganda (P. 132) – saa har Du, o Kierkegaard, lig Plato, anbragt en uhyre Løftestang og vippet Socrates tilveirs i et ret muntert Himmelspræt, at vi skulde see, hvor pudseerlig han tager sig ud i et saadant Hurlumhei (P. 58); Du har ladet os see det guddommelige Islæt midt under Pakæslernes Skryden (P. 13), at vor omføitende Be-

tragtning ei længere skal strippe ind i Mangekanten (P. 17). Og Du har ikke ladet os blive fastende Vidner til, hvorledes Du storkeagtig fordybede Dig i den langhalsede Flaske (P. 147); men Du har viist os, hvorledes Protagoras og Socrates veie Salt mod hinanden (P. 57).

For Alt dette, o Kierkegaard med Fornavnet Søren! Modtage Du vor Tak.

P.S.

Naaer vi nu herefter indrømme, at Hr. Kierkegaards Afhandling uagtet dette forbausende Sprog er Interessant for dem, som have Taalmodighed til at giennemlæse den, saa bevise vi formeentlig ved denne Tilstaaelse – vel at mærke, naar den er sat i Forbindelse med Ovenstaaende, Hr. K. al den Retfærdighed, der bør vederfares ham.”

III. Eftertanke

1. *Corsarens anmeldelse af Kierkegaard*

Selvom den anonyme anmeldelse af Kierkegaards disputats i nummer 51 optræder i to spalter under rubrikken: “Literatur”, forvisser man sig snart om, at der ikke er tale om en af de “dybtgaaende Recensioner”, der blev lovet i program-artiklen. Efter en kort optakt følger en kæde af citater, som er indrammet af et indledende og et afsluttende patetisk udbrud af taknemmelighed. Til sidst er tilføjet et *postscriptum*.

Artiklen begynder med at henvise til den tidligere notits, hvori det skulle være antydnet, at ‘vi’, dvs. *Corsaren*, havde været til stede ved forsvaret. Men som allerede nævnt, er der intet, der tyder på, at *Corsaren* var til stede. Det var en stor nydelse at have været tilstede ved handlingen, hævdes det, men den nydelse, der blev fremhævet på *Corsarens* fødselsdag, synes mere at være knyttet til Kierkegaards person samt champagnen end til nogetsomhelst andet. *Ergo* skal anmeldelsen opfattes som en ironisk spas?

Vi, *Corsaren*, hedder det, må – efter at have læst afhandlingen – “forsøge at lette vort Hjerter for den næsten overstrømmende Taknemmelighed, som derved er paakommen os”. Denne overdrevne pathos forekommer ironisk i et moderne øre, men måske skal den her blot drillende alludere til en tilsvarende pathos i *Om Begrebet Ironi*.¹⁸ *Corsaren* vil forme en “Tak-Adresse til Hr. Kierkegaard”. Da udtrykket ‘adresse’ normalt betegner en skriftlig henvendelse fra flere personer, især fra en folkerepræsentation til statens overhoved, virker *Corsarens* begejstring atter noget overdrevet, dvs. spøgende. Derpå følger dette jyske, sendrægtige ‘Kierkegaard’, som vel ik-

ke er nogen trykfejl, men snarere en art morsomhed eller latterliggørelse,¹⁹ som også senere bemærgtiger sig fornavnet, *Søren*.

Artiklens hoveddel er utvivlsomt den “citatsalat af bogens mest ekstravagante udtryk”,²⁰ som nu træder læseren i møde. Det er en sammenvævning af 15 korrekte citater, der med overvejende fokus på Sokrates er plukket rundt omkring i disputatsen. De er arrangeret efter formelen: ‘Du har ikke fremstillet den ‘lave’ Sokrates, men har løftet denne op i en højere sfære’. Dette ædle motiv kontrasteret af den forbavsende eller vulgære sprogbrug skaber en effekt af tvetydighed. Spørgsmålet er, om der også under de anførte citater stikker en dybere intention, en indforstået meddelelse til Kierkegaard og andre indforståede, som kan hentes frem under betragtning af citaternes kontekst i bogen. Lad os se på et eksempel.

I den første passage hedder det: “Du er ikke fremtraadt *ad modum* Peder Erik Madsen med hvide Handsker paa (Pag. 264), nei! Du har overgaaet vore dristigste Forventninger”. Hvori består det morsomme i denne citaternes *punchliner*? At den pedantiske Peder Erik Madsen dukker op? Hvad laver han her, og hvad laver han i Kierkegaards disputats? Han stammer som bekendt fra Ludvig Holbergs komedie *Den Stundesløse* (1731), hvor han, søn af den ansete bogholder Erik Madsen, tropper op for at fri til datteren af den velhavende, regnskabsgale Vielgeschrey: “Jeg er kommen hid skønne Jomfru efter den Aftale, som er gjort imellem Hr. Vielgeschrey og min Far, at begiere hende udi al Tugt og Høviskhed til min ægte Hustru, og at spørge hende, om hun vil have mig til sin ægte Mand”. Hvorfor skal vi lige erindres om denne træge kærlighedshistorie? Mon ikke der stikker noget under? Slår man op i Kierkegaards disputats, læser man på det omhandlede sted:

“Ironien kan ogsaa vise sig, idet Ironikeren søger at bringe Omverdenen paa Vildspor sig selv betræffende. I vor Tid, hvor de borgerlige og selskabelige Forhold næsten gjøre enhver hemmelig Kjærlighedshistorie umulig, hvor Byen eller Omegnen som oftest allerede mange Gange har lyst fra Prædikestolen for det lykkelige Par, førend Præsten har gjort det første Gang; i vor Tid, hvor det selskabelige Liv vilde see sig en af sine kjæreste Forrettigheder berøvet, hvis det ikke havde Magtfuldkommenhed til at knytte Kjærlighedsbaand, og tillige at have paa egen (ikke paa Præstens) Opfordring meget derimod at sige, saa at den offentlige Omtale først giver en Kjærlighedsforstaaelse sin Gyldighed, og en Forbindelse indgaaet uden Byens Vidende næsten ansees for ugyldig eller idetmindste for et skammeligt Indgreb i dens Rettigheder, ligesom Bedemænd ansee Selvmord for en

utilladelig Listen sig ud af Verden – i vor Tid, siger jeg, kan det vel stundom forekomme En og Anden nødvendigt at spille falsk, naar han ikke ønsker, at Byen skal paatage sig det hæderlige Hverv at frie for ham, saa han selv blot behøver at vise sig med det sædvanlige Frieransigt ad modum Peder Erik Madsen, med hvide Handsker paa og en skizzeret Haandtegning over sine Livs-Udsigter i Haanden, tilligemed andre bedaarende Tryllemidler (et ærbødigst Promemoria ikke at forglemme), der bruges ved det sidste Angreb” (SKS 1, 290).

Er det Kierkegaard selv, der her er karakteriseret? Den ironiker, der forlovede sig sideløbende med, at han arbejdede på en disputats om ironi? Denne Kierkegaard er ikke en sådan Peder Erik Madsen: “nei! Du har overgaaet vore dristigste Forventninger”. I stedet for at lade byen fri for sig har Kierkegaard på det højtidelige tidspunkt hævet forlovelsen. Klart et ironisk vink til Kierkegaards forlovelshistorie foranlediget af det aktuelle brud? Men i så fald den eneste offentlige omtale i samtiden anno 1841.

Nogle citater synes imidlertid kun bragt på grund af udtrykkets sær egenhed, som fx det, “at vor omføitende Betragtning ei længere skal strippe ind i Mangekanten”. Mens andre faktisk først fungerer netop idet, de er løsrevet fra konteksten, som fx det, at “Du storkeagtig fordybede Dig i den langhalsede Flaske”. Løsrevet hentydes til den berusede Kierkegaard, mens man i konteksten kun vil finde fabelen om storken, der indbød den ærgerrige ræv til at spise af den storkeagtige service.

I det afsluttende *postscriptum* finder man den noget kejtede ‘indrømmelse’ eller ‘tilståelse’, at Kierkegaards afhandling – trods sproget – er interessant for dem, “som have Taalmodighed til at giennemlæse den”. Med denne (rigtignok afmålte) ros, og kun “naar den er sat i Forbindelse med Overstaaende”, kan Kierkegaard ikke forlange mere. Det ejendommelige ved denne erklæring er, at den ovenstående tak-adresse forudsættes at være en entydig negativ kritik, ja så negativ, at der i det hele taget er brug for et *postscriptum*. Herved ofres det tvetydige, og den sproglige opramsning får samme funktion som påtalen i professorernes votum. Herved ignoreres den begejstring, der hæver tak-adressen op i det ubestemte, svævende! Man har med særlig hensyn til dette *postscriptum* kaldt artiklen en rosende²¹ eller en positiv²² anmeldelse af Kierkegaard, hvilket altså, som det også er blevet bemærket,²³ er en noget hasarderet dom.

Artiklen synes præget af en overlegen tvetydighed, en højtidelig, ironisk jargon, som nok vil imitere Kierkegaard, men som også kan virke distance-rende, ja indimellem ligefrem flabet. Hvis man karakteriserer artiklen som

“an inadequate review”,²⁴ siger man ikke for meget. Men så smutter man også uden om den vanskelighed at bestemme artiklens tone, dens særlige humør, dens grad af aggressivitet eller sympati. I den vistnok tidligste omtale hedder det, at *Corsaren* i sin artikel har “gjort adskillige Løjer med Kierkegaards Doktordisputats”.²⁵ Senere har en kaldt anmeldelsen “drillende”²⁶, en anden “spøgende”,²⁷ en tredje en “kåd journalistik”, der var “festlig”,²⁸ en fjerde har følt, at “Tonen var Spids, men ikke blodig”,²⁹ mens atter en femte om anmeldelsen har sagt: “den var ikke uvenlig mod Kierkegaard, men ironiserede venskabeligt over hans noget manierede sprog.”³⁰ På overfladen kan *Corsarens* taksigelse, om den så opfattes som oprigtig ment eller blot som satirisk forstillelse, godt virke som en kåd deklamation, der kun vil *udstille* Kierkegaards forbavsende sprogbrug. Man fornemmer af og til en art godmodig tone, mens man andre steder får indtryk af en dybere, mere polemisk satire.

2. Goldschmidts erindringer

Det fremgår af Meir Goldschmidts erindringer, som udkom i 1877,³¹ at Kierkegaard tilsyneladende har spillet en ligeså afgørende rolle for Goldschmidts livsudvikling, som *Corsaren* har spillet det i Kierkegaards. Goldschmidt fortæller, at han første gang mødte Kierkegaard hos familien Rørdam i sommeren 1837, og at Kierkegaard her spurgte ham, om han havde læst *Af en endnu Levendes Papirer*: “Jeg havde læst den og huskede bedst Noget om H.C. Andersen; men forstaaet den i den Udstrækning, han ønskede, havde jeg ikke; dog, da han spurgte og forklarede, vilde jeg ikke lade mig gaa paa, men sagde Ja og Ja.”³² Man har ofte gjort opmærksom på, at Goldschmidt må have husket forkert, idet Kierkegaards bog først udkom året efter. Derfor har man henlagt mødet til 1838. Da *Af en endnu Levendes Papirer* udkom den 7. september 1838, harmonerer det dog dårlig med, at der skulle have været sommer. Og da Goldschmidt tilsyneladende ikke havde bogen præsent, da han talte med Kierkegaard, må man vel forudsætte, at der er gået nogen tid, siden bogen udkom. Så enten mødtes de efteråret/vinteren 1838 og talte om Kierkegaards bog, eller også mødtes de i sommeren 1837, men talte ikke om Kierkegaards bog, eller også mødtes de måske i sommeren 1839, hvor Goldschmidt havde glemt det meste af, hvad han havde læst. Det er ikke let at afgøre.

Den anden gang, Goldschmidt stødte på Kierkegaard, var i forbindelse med *Corsarens* anmeldelse af *Om Begrebet Ironi*. Goldschmidt fortæller:

“Der blev sendt mig en Anmeldelse af hans Magister-Disputats: ‘Om Be-

grebet Ironi med stadig Hensyn til Sokrates' – eller egentlig ingen Anmeldelse, men en ironisk Tak-Adresse med Benyttelse af hans eget paafaldende, maniererte Sprog. Artiklen var velskreven; men jeg vilde dog nok se selve Bogen, læste den og fandt, at der for Retfærdigheds Skyld burde tages et Forbehold med Hensyn til dens Indhold, og det gjorde jeg i en kort Efterskrift, hvorved jeg igjen savnede Evne til aandfuld, overlegen Anerkjendelse, men dog fik taget mit Forbehold (Nr. 51). Dengang viste jeg ikke, om den Kierkegaard var den samme, som jeg havde truffet hos Provstinde Rørdam; men strax efter mødte han mig paa Gaden og sagde, at jeg nu havde haft fat paa ham i 'Corsaren', men han havde ikke Grund til at Klage, hvorimod han mente, at Artiklen manglede Komposition; jeg skulde lægge mig efter komisk Komposition, det var min Opgave."³³

Der er flere interessante oplysninger i Goldschmidts redegørelse. Vi får at vide, at artiklen og dens *postscriptum* er skrevet af to forskellige forfattere. Vi får oplyst, at artiklen blev tilsendt udefra, men vi får ikke oplyst, hvem forfatteren er. Måske kendte Goldschmidt ikke forfatteren, da man kunne indsende sine bidrag anonymt, eller måske ville han af en eller anden grund ikke oplyse det. Vi får oplyst, at Goldschmidt selv er forfatteren til *postscriptum*, men hans begrundelse for stiltiende at anbringe denne redaktionelle bemærkning forekommer tvivlsom. Hvorfor skulle han dog forsyne en velskrevet artikel med en så afstikkende, ja ganske malplaceret modifikation?

Han hævder, at han efter at have læst artiklen gerne selv ville se bogen. Hvorfor var det nødvendigt? Var det for at forvise sig om, at de indsendte citater fandtes i bogen? Men hvorfor skulle han betvivle det? Han hævder, at han faktisk læste bogen. Hvis det er sandt, hvorfor findes der så ikke den mindste eftervirkning heraf i *postscriptum*? Man måtte vel tro, at læsningen af en sådan bog ville gøre et vist indtryk. Han erklærer, at han efter at have læst bogen "for Retfærdigheds Skyld" måtte anerkende bogens indhold. Nu havde Goldschmidt jo netop i nummer 48 talt om *Corsarens* ret til at vise ærbørdighed, men er dette *postscriptum* virkelig et udtryk for en sådan anerkendelse? Selv hvis man fraregner den ubehjælpssomhed i kunsten at rose, som Goldschmidt undskylder sig med ikke at besidde, hvor meget ros ligger der så egentlig i den bemærkning, at bogen "er Interessant for dem, som have Taalmodighed til at giennemlæse den"? Hvis det er "al den Retfærdighed, der bør vederfares" Kierkegaard, så må man sandelig sige, at Kierkegaard er ilde stedt.

Goldschmidt fortæller, at han på dette tidspunkt ikke vidste, om den

Kierkegaard, der skrev disputatsen, var den samme som den Kierkegaard, han havde mødt et par år tidligere. Hvorfor siger han det? Er det for at stille sin egen sag i et bedre lys, idet hans dom får et skær af objektivitet og redelighed? Jamen er det overhovedet muligt, at Goldschmidt som angiveligt har læst *Af en endnu Levendes Papirer*, og drøftet denne med dens forfatter, at han ikke skulle vide, at det var denne Kierkegaard, der stod bag disputatsen? Er det muligt, at han i sit blad trykker en artikel med et ironisk vink til en aktuel forlovelseshistorie uden at vide, hvem Søren Kierkegaard var? Det forekommer ikke overbevisende. I så fald skulle den første notits om Kierkegaard i *Corsarens* fødselsdagsnummer også være affattet uden kendskab til offeret, eller hvordan?

En mere plausibel forklaring på Goldschmidts *postscriptum* er den, at det var straks efter den første artikel, han mødte SK på gaden.³⁴ Da kunne Kierkegaard have sagt, at Goldschmidt “nu havde haft fat paa ham i ‘Corsaren’”, hvilket forresten viser, at Kierkegaard kendte ophavsmanden bag bladets ellers hemmelighedsfulde redaktion. Og Kierkegaard kunne have sagt, at han ikke havde “Grund til at klage”, om end artiklen manglede ‘komisk komposition’. Hvis det forholdt sig således, så forstår man bedre, hvorfor Goldschmidt følte trang til at tilføje et *postscriptum* til den anden artikel, og hvorfor dette *postscriptum* nærmest adresserer sig til Kierkegaard, som han jo ellers ikke kendte. Hvis han netop havde mødt Kierkegaard på gaden og var blevet belært om ‘komisk komposition’, så forstår man godt, hvorfor han ikke kunne trykke en artikel om Kierkegaard uden selv at tilføje en lille ‘anerkendende’ hilsen. At et sådan møde må være forudsat i *postscriptum* sandsynliggøres også af det forhold, at Kierkegaard som nævnt rejste til Berlin mandag formiddag, hvor *Corsar*-anmeldelsen var udkommet fredag eftermiddag. Sandt nok, de kunne have mødtes i weekenden, men mere taler for, at det skete tidligere.

Goldschmidts skildring af dette møde med Kierkegaard er helt centralt i fremstillingen af hans egen livsudvikling og som forsvar for sin egen *Corsar*-virksomhed. Da nemlig Kierkegaards efterladte papirer begyndte at udkomme i 1860’erne med de smertelige udfald mod Goldschmidt, var denne ligesom tvunget til at give sin version af historien. Goldschmidt vil vise, at han i begyndelsen stod på god fod med Kierkegaard, ja at Kierkegaard ligefrem tilskyndede ham med denne fordring om komisk komposition. Goldschmidt vender atter og atter i sine erindringer og breve tilbage til denne “kierkegaardske Opgave”, som blev bestemmende for hans liv.³⁵ Det er helt sikkert, skriver Goldschmidt om Kierkegaard, “at han, uden at enten han eller jeg kunde ane det, den Dag sleb den Spids, der senere stak ham

selv.” Der går således en lige linje fra denne første anmeldelse af Kierkegaards værker til det store vendepunkt i 1846.

3. Hvem har skrevet tak-adressen?

Ifølge Goldschmidt erindringer mødte han først P.L. Møller (1814-65) næsten et år efter artiklen om Kierkegaard,³⁶ men – som Henning Fenger rigtigt har bemærket: “intet forhindrer Møller i at have bidraget til Corsaren før det personlige møde i eftersommeren 1842 (man kunde efter tidens skik levere anonyme bidrag gennem byens kendeste boghandlere)”.³⁷ Hos Fenger finder man desværre ingen argumenter, men kun denne intuition. Heldigvis har K. Bruun Andersen længe før Fenger leveret et godt, om end ikke definitivt, argument for, at forfatteren til *Corsarens* tak-adresse var P.L. Møller. Bruun Andersen har nemlig observeret, at P.L. Møller i sit famøse essay “Et Besøg i Sorø”, som i 1845 ligesom indledte *Corsar*-affæren, fremfører den spøjse vending af Kierkegaard: “stripper ud i Mangelkanten”, som netop blev fremhævet i tak-adressen.³⁸ Denne overensstemmelse forekommer ligeså lidt tilfældig, som når Møller afslutter “Et besøg i Sorø” med at erklære: “Havde han [Kierkegaard] levet under Forholde, der havde nødt ham til ogsaa at bekymre sig om Andet end sine egne Griller, saa havde han vistnok udviklet en høiere Kraft; men nu staaer han som en Ironi over Ironien. Saaledes forekommer det i det mindste mig”.³⁹

P.L. Møller er en oplagt mulighed. Selvom man forkaster Frithiof Brandts vidtløftige spekulationer om et indgående forhold mellem Kierkegaard og Møller tilbage i 1830'erne, som førte til, at Møller blev modellen for Johannes Forfæderen i *Enten – Eller*,⁴⁰ så tyder dog alt på, at de to har haft et godt kendskab til hinanden. I “Et Besøg i Sorø” viser Møller, at han endnu har *Af en endnu Levendes Papirer* præsenteret,⁴¹ mens han i sin anmeldelse af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* ikke kun har Kierkegaards debutbog, men også hans “ret pikante Korsarartikler” fra 1834-36 frisk i hukommelsen.⁴² Når man har peget på P.L. Møller som den anonyme forfatter til de *Humoristiske Intelligentblade*, der udkom i maj 1836, og som var en overlegen satire over Kierkegaard og hans ellers triumferende ungdomsartikler, så synes der god grund til at istemme denne formodning.⁴³ I så fald har Kierkegaard virkelig haft en holmgang med Møller til gode allerede før, han egentlig begyndte sit forfatterskab.⁴⁴

Noget karakteristisk for Møller er den specielle, satiriske citatteknik, hvor han af et værk udplukker en hel kæde af forbløffende udtryk til almindelig morskab for læseren. Det er denne teknik, man finder så udpræget i *Corsarens* tak-adresse, men som man også finder fx i Møller anmeldel-

se af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* samt i *Humoristiske Intelligentsblade*.⁴⁵ Møllers polemiske greb er at reducere et værk til det latterlige, overlegent at fremhæve tvetydige træk, som derpå *udstilles*.

Endvidere er det karakteristisk for Møller, at han ikke skyr tilbage for gennem hentydningens kunst at levere personlige angreb. Tak-adressens hentydning til forlovelseshistorien har således sin pendant i “Et Besøg i Sorø”, hvor Kierkegaards forlovelseshistorie hæmningsløst hudflettes. Et andet karakteristisk træk ved Møller er hans vrængen af Kierkegaards navn. Tak-adressens ‘Kjerkegaard’ genfinder man også i anmeldelsen af *Efterskriften*, hvor også fornavnet ‘Søren’, som Kierkegaard ellers aldrig benyttede, drages frem.⁴⁶

Hvis Møller er artiklens forfatter, som meget tyder på, så har vi her den anden centrale figur – den første var Kierkegaard – i Goldschmidts selv-fremstilling i erindringerne. Det er tankevækkende, at netop disse tre personer, som tørnede sammen i 1846, allerede ligesom var samlet her i 1841. At så Kierkegaard måske også har haft et hængeparti med Møller fra 1836, er en helt anden historie.

Noter

1. Citeret efter *Søren Kierkegaards Skrifter* (herefter forkortet: SKS) K1, 1997, s. 133-138.
2. Nemlig af Carl Weltzer i "Omkring Søren Kierkegaards Disputats" i *Kirkehistoriske Samlinger*, 6. række, bind 6, Kbh. 1948-50, s. 284-311.
3. Jf. F.C. Sibberns ledsagebrev til tesoerne dateret den 7. september 1841, trykt i SKS K1, 141.
4. Se Tonny Aagaard Olesen "Kierkegaards Schelling. Eine historische Einführung", in Jochem Hennigfeld & Jon Stewart (udg.): *Kierkegaard und Schelling. Freiheit, Angst und Wirklichkeit*, Berlin/New York 2003, s. 1-102.
5. Jf. *Berlingske Tidende*, nr. 227, 29. september 1841.
6. Se SKS K1, 144f.
7. Se Bruce H. Kirmmse "Socrates in the Fast Lane: Kierkegaard's The Concept of Irony on the University's Velocifere. Documents, Context, Commentary, and Interpretation" i Robert L. Perkins (red.) *International Kierkegaard Commentary*, bd. 2 (*The Concept of Irony*), Macon, Georgia: Mercer University Press, 2001, s. 71-82.
8. Jf. Frederik Becks anmeldelse i *Fædrelandet*, nr. 890 og 897, 29. maj og 5. Juni 1841. Beck havde også trykt sin anmeldelse på tysk i *Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst*, Halle 1842, nr. 222-223, s. 885-891.
9. Se Uffe Andreassens "Efterskrift" til det fotografiske optryk af *Corsaren*, 1979, bd. 7, s. 50-59.
10. Se Uffe Andreassen "Efterskrift", s. 45-48. Morthensen blev i øvrigt i begyndelsen af 1850'erne redaktør af det succesfulde satireblad, *Folkets Nisse*, som også havde Kierkegaard på menuen.
11. Se fx Meir Goldschmidt *Livs Erindringer og Resultater*, udg. af Morten Borup, Kbh.: Rosenkilde og Bagger, 1965, bd. 1, s. 156.
12. Se nydateringen af forlovelsesbruddet i kommentaren til journalen NB14, i SKS K22, 462f.
13. Se Notesbog 15:4, SKS 19, 437.
14. Som fx F.C. Sibbern, jf. Kierkegaards brev til Emil Boesen den 31. oktober 1841, *B&A*, nr. 49, bd. 1, s. 71.
15. Se fx Kierkegaard brev til Emil Boesen 16. november 1841 (*B&A*, nr. 50, bd. 1, 74) og sammes brev til P.J. Spang den 18. november 1841 (*B&A*, nr. 51, bd. 1, s.75f.).
16. Jf. Peter Christian Kierkegaards dagbog, Bruce Kirmmse *Søren Kierkegaard truffet. Et liv set af hans samtidige*, Kbh.: C.A. Reitzel, 1996, s. 204.
17. Teksten er gengivet efter det fotografiske optryk af *Corsaren*, udg. af Uffe Andreassen, Kbh.: Det danske Sprog- og Litteraturselskab & C.A. Reitzels Forlag, 1979, bd. 1. Den er siden hen genoptrykt i Børge Andersen *Et vendepunkt i Søren Kierkegaards liv. Artikler af P.L. Møller og Søren Kierkegaard*, Kbh.: C.A. Reitzel, 1997, s. 11, og findes oversat i *Kierkegaard's Writings*, bd. 13 (*The Corsair Affair and Articles Related to the Writings*), overs. af Howard V. Hong & Edna H. Hong, Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1982, s. 92f.
18. Nemlig til det sted i den første del, hvor Kierkegaard gør overgangen fra Xenofon til Platon: "Min Recensent! jeg beder Dig, blot eet Punctum, een uskyldig Parenthes, for at give min Tak Luft, min Tak for den Husvalse, jeg fandt ved Læsningen af Plato", SKS 1, 89.
19. Dog forekommer denne stavemåde også på Kierkegaards debutbog, *Af en endnu Levendes Papirer* (1838).
20. Jf. Helge Hultberg *Kierkegaard på vrangen*, Kbh.: C.A. Reitzels Forlag, 1988, s. 9.

21. Elias Bredsdorff skriver i artiklen “The Corsair” i *Bibliotheca Kierkegardiana*, vol. 12, Kbh.: C.A. Reitzel, 1983, s. 128-142; s. 131: “The one prominent writer [dvs. Kierkegaard] whom *The Corsair* did not attack for more than five years was SK; it even went out of its way to praise him. The first time SK was praised in *The Corsair* was 22.10.1841, No. 51, after the publication of *The Concept of Irony*, when Goldschmidt added to the review by a causal contributor a couple of laudatory lines about the book.”
22. Uffe Andreasen, “Efterskrift”, s. 32.
23. Helge Hultberg, *Kierkegaard på vrangen*, s. 9. betoner artiklens ironiske tvetydighed. Over for den ifølge Hultberg almindelige mening, at *Corsaren* og Kierkegaard i begyndelsen havde et positivt forhold til hinanden, fremhæver han – med rette – at dette er en sandhed med modifikationer.
24. Se Howard V. Hongs “Historical Introduction” i *Kierkegaard's Writings*, bd. 13, s. viii.
25. Se Otto Borchsenius “M. Goldschmidt og Korsaren” i *Fra Fyrerne. Litterære Skizzer. Anden Række*, Kbh.: C.A. Reitzel, 1880, s. 289.
26. Se K. Bruun Andersen *Søren Kierkegaard og Kritikerne P.L. Møller med særlig Hensyn til Frithiof Brandt: Den unge Kierkegaard 1929*, Kbh.: Munksgaards Forlag, 1950, s. 17. Han mener også med hjemmel i Goldschmidts erindringer, at anmeldelsen ‘gør nar af’ afhandlingens sprog.
27. Hans Kyrre M. Goldschmidt, bd. 1, Kbh.: H. Hagerups Forlag, 1919, s. 88.
28. Se Helge Toldberg “Goldschmidt og Kierkegaard” i *Festskrift til Paul V. Rubow*, Kbh. 1956, s. 218.
29. Aage Kabell *Kierkegaard-Studiet i Norden*, Kbh.: Hagerup, 1948, s. 60.
30. Elias Bredsdorff *Corsaren, Goldschmidt og Kierkegaard*, Kbh.: Corsarens Forlag, 1977, s. 78.
31. Meir Goldschmidt *Livs Erindringer og Resultater*, bd. 1-2, udg. af Morten Borup, Kbh.: Rosenkilde og Bagger, 1965 [1877].
32. *Livs Erindringer og Resultater*, bd. 1, s. 130f.
33. *Livs Erindringer og Resultater*, bd. 1, s. 156f.
34. Hvorfor Howard V. Hong i hans “Chronology” har placeret samtalen et sted mellem 16. juli og 11. august, altså længe før forsvaret, er en gåde, som vi ikke skal forsøge at løse. Se *Kierkegaard's Writings*, bd. 13, s. xl.
35. Hvad angår temaet ‘komisk komposition’, se *Livs Erindringer og Resultater*, bd. 1, s. 156, 158f., 165, 170, 173, 215 og 221-223, samt brevene fra Goldschmidt til Otto Borchsenius 1878-79, trykt i sidstes *Hjemlige Interiører. Bidrag til Dansk Litteraturs Historie*, Kbh.: Gyldendal, 1894, s. 21, 27f., 28f. og 59.
36. *Livs Erindringer og Resultater*, bd. 1, s. 168.
37. Henning Fenger *Kierkegaard-Myter og Kierkegaard-Kilder*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1976, s. 240.
38. Se K. Bruun Andersen *Søren Kierkegaard og Kritikerne P.L. Møller*, s. 17, hvor forfatteren efter anførte overensstemmelse gisner: “Mon ikke denne Anmeldelse er af Møller?”. Sml. “Et Besøg i Sorø” i *Gæa. Æsthetisk Aarbog*, udg. af P.L. Møller, Kbh. 1846, s. 173.
39. “Et Besøg i Sorø”, s. 180.
40. Det udførlige kapitel “P.L. Møller. Modellen til Johannes Forførelsen?” i Frithiof Brandts *Den unge Kierkegaard*, Kbh.: Levin og Munksgaards Forlag, 1929, s. 160-304, er blevet gennemhullet af kompetente forskere, men ikke desto mindre lever de brandtske spekulationer ufortrødent videre i Kierkegaard-litteraturen. Skønt Brandt bolttrer sig over 145 sider, har han hverken stillet Møller i forhold til *Humoristiske Intelligentsblade* eller til *Corsarens* tak-adresse.
41. “Et Besøg i Sorø”, s. 173f. Se også Poul Behrendt “En Litterair Anmeldelse” i Tonny Aagaard Olsen & Pia Soltoft (red.) *Den udødelige. Kierkegaard læst værk for værk*, Kbh.: C.A. Reitzel, 2005, s. 221-233.

42. P.L. Møller *Kritiske Skizzer fra Aarene 1840-47*, udg. af Hans Hertel, Kbh. 1971, s. 240. Møllers artikel stod oprindeligt i *Kjøbenhavnsposten*, 27. og 28. marts 1846.
43. Se Henning Fengers indicier i *Kierkegaard-Myter og Kierkegaard-Kilder*, s.178f., samt Teddy Pedersens argumenter i *Kierkegaards polemiske debut. Artikler 1834-36 i historisk sammenhæng*, Odense: Odense Universitetsforlag, 1977, s. 150f. SKS K17, 88 siger: 'måske' Møller. En systematisk undersøgelse af dette forhold hører stadig fremtiden til.
44. Hvad angår Kierkegaards svar på angrebet fra *Humoristiske Intelligentsblade*, se SKS 17, 37-40. Her fremgår, at Kierkegaard tilsyneladende ikke er sikker på, hvem forfatteren er, men ikke desto mindre kalder ham 'æstetiker' og 'unge mand' samt fremmaner billedet af en fattig ånd, der blive nødt til at stjæle – akkurat som Møller senere karakteriseres i artiklen "En Omreisende Æsthetikers Virksomhed, og hvordan han dog kom til at betale Gjæstebudet" (*Fædrelandet*, nr. 2078, 27. december 1845).
45. I anmeldelsen af *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift* fremhæves, at forfatteren mod præster og spekulative filosoffer er "uudtømmelig i 'opbyggelige' Skjældsord, han kalder dem f. Ex. 'Docenter' – 'Spekulanter' – 'Privatdocenter' – 'Ramsere' – 'meget ærede Ramsere' – 'cautionerende Præster' – 'arrangerede, velbaarne Hrr. Professorer' – 'som have Tid til at tage sig af Verdenshistorien – Astro- nomer og Veterinærer' – 'Høivise' – 'dyrebare Tænker' – 'Chinesere' – verdenhistorisk bekymrede Barbeersvende og Bedemænd' – 'Spadserestokke' – 'Opfindelse af Døbler' – 'Skriverkarle' – 'geist- lig-verdslig Sluddermands' – 'Bælgetrædere' – 'Vexelerere i Forgaarden' – 'lille bitte Dingeldangel' og – 'de som gaae videre'", P.L. Møller *Kritiske Skizzer*, s. 243f. I det satiriske lystspil, som er trykt i *Humoristiske Intelligentsblade*, nr. 3 (18. Maj 1836), fortæller den unge heibergianer Kierkegaard sine allierede, at han har givet *Kjøbenhavnsposten* "ordentlig Beskeed". Hvad sagde du, spørger de alle, hvortil Kierkegaard svarer: "Jeg sagde: Skillingsøl – jeg sagde: moralsk Grønlangkaal – jeg sagde: dito Boghvedegrød – jeg sagde: Petersilie – jeg sagde: Kraftsuppe – jeg sagde: Niagara-Vandfald – og saa sagde jeg: Ind i en Port i Tordenveir!", *Kierkegaards polemiske debut*, s. 134.
46. P.L. Møller *Kritiske Skizzer*, s. 248.